

Ανάβουνε φωτιές στις γειτονιές, του Άη Γιάννη

 kathimerini.gr/915233/gallery/epikairothta/ellada/anavoyne-fwties-stis-geitonies-toy-ah-giannh

ΕΛΛΑΔΑ 23.06.2017 ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ-ΚΑΜΗΛΑΚΗ *

Τη νύχτα εκείνη του Άη Γιάννη

όταν έσβησαν όλες οι φωτιές

και μελέτησες τη στάχτη κάτω από τ' αστέρια.

(Γιώργος Σεφέρης, Οι φωτιές του Άη Γιάννη)

Τα τελευταία χρόνια η εθιμική ή αναβιωμένη επιτέλεση του Κλήδονα στην κανονική του ημερομηνία (23 Ιουνίου) ή διασταλτικά οριζόμενη ημερομηνία, ανάλογα με τα πολιτιστικά προγράμματα των διοργανωτών-συλλογικοτήτων, (κοντά πάντα στο θερινό ηλιοτρόπιο) παρουσιάζει μεγάλη αντοχή ακόμη και στις λεπτομέρειές της. Δήμοι, Σύλλογοι, ΚΑΠΗ, οργανώνουν, με πυρήνα τα σχετικά έθιμα, θεατρικές και μουσικοχορευτικές εκδηλώσεις, ανοίγοντας την θερινή περίοδο των πανηγυριών. Πολύ συχνά οι αναβιώσεις γίνονται με τη συμμετοχή ομάδων από διαφορετικούς τόπους, τόσο στον αγροτικό χώρο όσο και σε αστικά κέντρα. συχνά στις αίθουσες μεγάλων κινηματογράφων (ΠΑΛΛΑΣ) ακόμη και στο Ηρώδειο. Έτσι το τελετουργικό εμπλουτίζεται ή ομογενοποιείται και κυκλοφορεί σχεδόν ομοιόμορφο στον ελληνικό χώρο. Μια φευγαλέα ματιά στο διαδίκτυο δείχνει πόσο διαδεδομένο, και στην ανα-βίωσή του, είναι, γεγονός που μαρτυρεί την προέλευσή του από το μακρινό παρελθόν. Οι φωτιές του Άη Γιάννη του Κλήδονα χαρακτηρίζονται συχνά ως το δημοφιλέστερο έθιμο του καλοκαιριού. Είναι φυσικό να προκύπτουν ερωτήματα και προβληματισμοί για τον τρόπο προβολής και αναπαράστασης ή την αλλοίωση, εφ' όσον παύουν να αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της ζωής της κοινότητας και των συνθηκών που δημιούργησαν και διαιώνισαν το σχετικό τελετουργικό.

Ωστόσο, αυτό αφορά τους μελετητές και όχι την ίδια την εξέλιξη ή διαφοροποίηση των εθιμικών εκδηλώσεων, που διαχρονικά δεν καθορίζονται από κανόνες αλλά από το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον και τις ανάγκες και αντίστοιχες πρακτικές της κοινωνίας που τα χρησιμοποιεί και διαιωνίζει ή εγκαταλείπει. Σε κομβικό σημείο στον κύκλο του έτους, τις θερινές τροπές του ήλιου, στην μεγαλύτερη μέρα του χρόνου για την περιοχή μας, όπου τοποθετήθηκε το Γενέσιον του Ιωάννη του Προδρόμου στο γεμάτο συμβολισμούς θρησκευτικό εορτολόγιο, ο κλήδονας, έχει όλα τα χαρακτηριστικά των αρχέγονων ηλιολατρικών διαβατηρίων εθίμων (rites des passage). Σημειωτέον ότι στην άλλη άκρη της διαμέτρου στον κύκλο του έτους ευρίσκεται το χειμερινό ηλιοτρόπιο, με την γέννηση του Ήλιου, όπου τοποθετούνται τα Χριστούγεννα και η γέννηση του Ηλίου της Δικαιοσύνης.

Το θερινό ηλιοτρόπιο ή, όπως είναι γνωστό ως Λιοτρόπι, ή Λιτρόπι έχει ταυτιστεί με την γέννηση του Προδρόμου, γνωστού ως Άϊ Γιάννη του Λιοτροπιού, Φανιστή ή Λαμπαδιάρη (από τους φανούς-λαμπάδες, τις φωτιές), Κλήδονα ή Ριζικάρη (από την μαντική με τα ριζικάρια), Ριγανά για το μάζεμα της ρίγανης και άλλων μυριστικών. Κοντά στις θερινές τροπές του Ήλιου η εορτή του Άη Γιάννη έχει συνδεθεί με αντιλήψεις και εθιμικές ενέργειες που σηματοδοτούν σημαντικές αλλαγές στον κύκλο του χρόνου. Ο αείμνηστος καθηγητής της Λαογραφίας. Δημ. Λουκάτος χαρακτηρίζει τη γιορτή τ' άη Γιαννιού από τις «ειδωλολατρικότερες» του εορτολογίου μας, καθώς «μαζί με τον Άη Γιάννη λατρεύεται, με παλιά υποσυνείδητη εθιμολογία, ο Ήλιος των θερινών τροπών, ανάβονται διαβατήριες και καθαρτήριες πυρές, για τον κρίσιμο χρόνο, ασκούνται με τελετουργική δεξιοτεχνία η μαντεία και η μαντική, εκβιάζεται σχεδόν η καλή τύχη, επιδιώκεται η υγεία και το σωματικό κάλλος, με τη συγκομιδή θεραπευτικών και αρωματικών ανθόφυτων» (Δημ. Λουκάτου, Τα καλοκαιρινά, έκ. Φιλιππότη, σ. 43)

Ως πέρασμα συνδέεται με μαντικές και λατρευτικές διαδικασίες για την πρόγνωση του μέλλοντος και για την εξασφάλιση της υγείας και της ευετηρίας (καλοχρονιάς)¹. Η πιο διαδεδομένη συνήθεια είναι αυτή του ανάμματος φωτιάς στα σταυροδρόμια, και τις πλατείες. Στη φωτιά (φανός, αφανός) ρίχνουν τα στεφάνια της πρωτομαγιάς και πηδούν όλοι με τη σειρά για την υγεία και την καλή χρονιά. Το έθιμο των περιοδικών πυρών, πανάρχαιο, όπως φαίνεται από σχετική απαγόρευσή του από την Πενθέκτη εν Τρούλλω Οικουμενική Σύνοδο (691-692)², σε διάφορα κομβικά σημεία στον κύκλο του χρόνου, έχει καταγραφεί σε σχετικό χάρτη από το Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας (Άτλας περιοδικών πυρών), όπου σημειώνονται οι φωτιές που ανάβονται σε διάφορες περιστάσεις, όπως τις Απόκριες, το Πάσχα, του Προφήτη Ηλία, τα Φώτα, του Κλήδονα κ.ά. Ο χαρακτήρας τους εξαγνιστικός και καθαρτήριο συμβάλλει στην υγεία της φύσης και του σώματος γι' αυτό και η κύρια συνήθεια να «πηδούν» πάνω από τη φλόγα της φωτιάς συνοδεύεται από σχετικές ευχές για υγεία. Πέρασμα σημαντικό από την άνοιξη στο καλοκαίρι η γιορτή τ' Άη Γιαννιού συνοδεύεται από την διαβατήρια τελετή της φωτιάς.

Τα ξύλα για τη φωτιά τ' Άη Γιάννη συγκεντρώνονταν από τα παιδιά στις γειτονιές. Συχνά τα έκλεβαν από τις αυλές και τους φράχτες για να αποδώσουν στη φωτιά μεγαλύτερη δύναμη. Οι φωτιές ανάβονταν την παραμονή (23 Ιουνίου) στα σταυροδρόμια κατά γειτονιές, και μάλιστα υπήρχε ανταγωνισμός μεταξύ τους για το ποιά γειτονιά θα ανάψει τον μεγαλύτερο «φανό» (εξ ου και Άη Γιάννης ο Φανιστής). Και στην Αθήνα ακόμη και σήμερα σε ορισμένες γειτονιές (Λυκαβηττός, Γκύζη, Ζωγράφου κ.α.) εξακολουθούν να ανάβουν φωτιά για να κάψουν τουλάχιστον το στεφάνι της Πρωτομαγιάς και να «πηδήξουν» τα παιδιά πάνω από τη φλόγα. Φανιστής αλλά και Ριζικάρης ο Άη Γιάννης, αφού την παραμονή της γιορτής του και στο μεταίχμιο της νέας μέρας φανερώνει στα ανύπαντρα κορίτσια τον σύντροφο της ζωής τους με τη χρήση διαφόρων μαντικών τρόπων, που κορυφώνονται στην διαδικασία του κλήδονα (κλήδων- όνος = οiwνός, σημάδι, μήνυμα). Ανασύρονται από δοχείο με αμίλητο νερό, που έμεινε εκτεθειμένο στην αστροφεγγιά, τα ριζικάρια, δηλ. τα σημάδια της κάθε κοπέλας με το αντίστοιχο δίστιχο που εκφράζει τις επιθυμίες και τις ενδόμυχες σκέψεις της, χωρίς να αποκλείεται η σάτιρα και η εύθυμη διάθεση.

Δυο με τρεις ημέρες πριν από το άνοιγμα του κλήδονα τα κορίτσια κάθε γειτονιάς ορίζουν το σπίτι στο οποίο θα ανοιχτεί. Στις 23 προετοιμάζεται ο κλήδονας στο προεπιλεγμένο σπίτι. Την παραμονή γίνεται σε όλη σχεδόν την Ελλάδα, η προετοιμασία για τον Κλήδονα. Το έθιμο με μαντικό περιεχόμενο συνίσταται στη μεταφορά από παιδί “αμφιθαλές (=με μάνα και πατέρα στη ζωή) αμίλητου νερού σε ένα σταμνί από πηγή. Όταν τελικά φτάσει στον προορισμό του χύνει το αμίλητο νερό σε δοχείο με στενό λαιμό για να μη βλέπει αυτός που βγάζει τα αντικείμενα όταν ανοιχτεί ο κλήδονας. Σε μερικά μέρη της Ελλάδας το δοχείο μεταφοράς του αμίλητου νερού πρέπει να είναι αμεταχείριστο. Στο νερό έχουν ρίξει οι κοπέλες της παντρειάς σημάδια τους (δαχτυλίδια, κουμπιά, κλωστές, μήλα κ.ά Ακολουθεί το κλειδωμα, παρετυμολογώντας το Κλήδονας από το κλειδί,-ώνω, και η ασφάλιση του δοχείου, ενώ μια γυναίκα, η ριζικάρισσα, απαγγέλει:

Κλειδώνουμε τον κλήδονα μ' ένα μικρό κλειδάκι

κι απόης τον αφήνουμε έξω στο φεγγαράκι

Κλειδώσετε τον κλήδονα με δόξα και με χάρη

Κι απού 'χει μήλο κόκκινο ταχύτερου (αύριο) να το πάρει.

Κλειδώνουμε τον κλήδονα με τ' Άη -Γιαννιού τη χάρη

κι όποια 'χει καλοριζικό να δώσει να το πάρει.

Μήλο 'βαλα στον κλήδονα κι είναι και μυρωδάτο

Κι αν δεν σε πάρω θα γενεί ο κόσμος άνω κάτω.

Σήμερα που 'ναι τ' Άη Γιαννιού του Θιου ζητώ μια χάρη

του χρόνου σαν και σήμερα να γίνουμε ζευγάρι.

Σήμερα που 'ναι τα Άη Γιαννιού, βάλε αρχή, κερά μου,
του χρόνου σαν και σήμερα να σ' έχω αγκαλιά μου.

Ε, Γλυκοπαναγία μου, που 'ναι στη γειτονιά σου,
ζευγάρισέ το μήλο μου, να σ' άφτω τα κεριά σου.

Στο όνομα σου ορκίζομαι στο κλήδονα επάνω
αν δεν σε κάνω ταίρι μου καλιά 'χω να πεθάνω.

Στη συνέχεια ο κλήδονας σκεπάζεται με πανί ή με μαντίλι κόκκινου χρώματος και στεφανώνεται με φύλλα δάφνης, μυρτιάς ή λυγαριάς, κομμένα από κοπέλα της οποίας ζουν και οι δυο γονείς. Το δοχείο σκεπασμένο με κόκκινο πανί ξαστρίζεται (τοποθετείται στο ύπαιθρο όλη τη νύχτα). Το πρωί πριν από την ανατολή του ηλίου μεταφέρεται το αγγείο μέσα στο σπίτι σε μέρος που δεν το βλέπει ο ήλιος, μέχρι να ανοίξει ο κλήδονας. Μαζεύονται τα ανύπαντρα κορίτσια (σήμερα και αγόρια). Ο κλήδονας ανοίγει από αυτόν που τον κλείδωσε. Η ριζικάρισσα δίνει το κόκκινο ύφασμα σε ένα μικρό παιδί, που το βάζει στο κεφάλι ή στο λαιμό του και, αφού βάλει το χέρι του μέσα στο αγγείο, αρχίζει να βγάζει ένα-ένα τα αντικείμενα με τυχαία σειρά. Αλλού το άνοιγμα γίνεται από κόρη πρωτογόνατη, δηλαδή πρωτότοκη με τους δυο γονείς της εν ζωή (αμφιθαλή), ενώ οι άλλοι τραγουδούν ή απαγγέλλουν ένα δίστιχο, συνήθως ερωτικό. Από το δίστιχο μαντεύει η ενδιαφερόμενη αν θα παντρευτεί γρήγορα ή όχι.

Της πρώτης της καλότυχης, καλά θα πάνε ούλα
γαμπρός πάει γυρεύοντας, λεβέντης με σακούλα.

Ανοίγουμε τον Κλήδονα με τ' Άη Γιαννιού τη χάρη
κι όποιος έχει μήλο κόκκινο ας έρθει να το πάρει
Ανοίγουμε τον Κλήδονα με του Αγιαννιού τη χάρη
κι όποιος έχει ριζικό σήμερα να το πάρει.

Ανοίγουμε τον Κλήδονα με τ' Άη Γιαννιού τη χάρη
Κι όποιος αγάπη έχασε να έρθει να την πάρει
Έφθασε η ώρα κι η στιγμή κι ο Κλήδονας ανοίγει
και κάθε μια το ριζικό στα φανερά ξανοίγει
Όλοι σταυροκοπιόμαστε στ' Άη Γιαννιού τη χάρη
Κι απού 'χει μήλο κόκκινο. Ας έρθει να το πάρει.

Ανοίξετε τον κλήδονα τη χέρα μου να βάλω
να βγάλω το χρυσό αητό το ρήγα το μεγάλο
Ανοίξετε τον κλήδονα να βγάλουμε τα μήλα

του χρόνου σαν και σήμερα βγάλετε δακτυλίδια
Ανοίξετε τον κλήδονα να βγει ο χαρισμένος
απού τα κάστρα πολεμά και βγαίνει κερδισμένος
Βάλε το χέρι κοπελιά, το πρώτο μήλο πιάσε
που η μοίρα σου χειροκροτεί, ευτυχισμένη να 'σαι.
Βγαίνει το μήλο τ' άρχοντα, του πιο καλού λεβέντη,
του πρώτου μας παλικαριού στο λούσο και στο γλέντι.

Τα αντικείμενα καθώς βγαίνουν με τυχαία σειρά στο κάθε ένα απαγγέλλεται ένα αυτοσχέδιο δίστιχο-προφητεία για τον κάτοχο του σημαδιού. Τα δίστιχα δεν είναι μόνο ερωτικά ή προφητικά αλλά και με ελευθεροστομίες και σκωπτικά, σατιρικά. Μετά το πέρας της τελετουργικής ανάσυρσης των «σημαδιών» ακολουθεί ευχία και χορός. Όταν οι κοπέλες επιστρέφουν στα σπίτια τους προσέχουν ποιό όνομα ή λέξη θα πρωτακούσουν στο δρόμο για να το συσχετίσουν με την ανοικτή τύχη τους εκείνη τη βραδιά. Εκτός από τον τρόπο αυτό της μαντικής χρησιμοποιούν την ίδια ημέρα την κατοππρομαντεία (με τον καθρέφτη στο νερό του πηγαδιού-πηγαδομαντεία), τη μολυβδομαντεία (λυωμένο μολύβι στο νερό), αβγομαντεία, σκιομαντεία, αγγουρομαντεία, ονειρομαντεία κ.ά.

Ο Δ. Αξιώτης στη συλλογή διηγημάτων του Ξόβεργα με μέλι (εκδ. Νεφέλη), περιλαμβάνει ένα διήγημα με τίτλο Η Άννα του Κλήδονα, που αναφέρεται στα σχετικά έθιμα και την επίδρασή τους στις παραδοσιακές κοινωνίες: «... Ιούνιος μήνας, του Αϊ-Γιαννιού του Ριζικάρη και φούντωναν οι νυχτερινές φωτιές³, με τραγούδια και χάχανα, μέσα στο μεθυστικό λαχάνιασμα και στη μυρουδιά του καμένου ξύλου ελευθερώνονταν τα όνειρα κι ανέβαιναν ψηλά, πάνω απ' τις στέγες των σπιτιών, εκεί που καρτερούσαν το ταξίδι κι η φυγή των κρυφών πόθων και των φυλακισμένων επιθυμιών, να δροσιστούν στο αεράκι της μαγεμένης νύχτας, της μοίρας και του θαύματος. Και η Άννα, πρώτη και καλύτερη, εκεί, να μαζέψει ξύλα για τις φωτιές του ξεφαντώματος. Πρώτη να τρέξει σε τρεις βρύσες ή τρία σπύτια που κατοικούσαν μονοστέφανες, να κουβαλήσει τ' αμίλητο νερό, για να ρίξει μέσα τα ριζικάρια, σκουλαρίκια, σταυρούς, χάντρες ή κουμπιά:

Κλειδώσατε τον Κλήδονα στ' Αγίου Γιαννιού τη χάρη κι όποιος είν' καλορίζικος πρωί θα ξενεφάνει.

Για να δει το πρωί, κάθε φορά, στο ξεκλείδωμα, το ριζικό της το μαύρο και σκοτεινό:

3 Ανάβουνε φωτιές στις γειτονιές, του Άι Γιάννη, αχ πόσα τέτοια ξέρεις και μου λές, αχ πόσα τέτοια ξέρεις και μου λές, που έχουν πεθάνει

Μάνος Ελευθερίου

Ανοίξατε τον Κλήδονα να βγει χαριτωμένος να βγει ένας αγγούραρος, θεριός θεριακωμένος

Είκοσι τρεις Ιουνίου λοιπόν, παραμονή του Άη-Γιαννιού και τότε. Ανάψαμε κι εμείς στο δρόμο μας τρεις φωτιές που οι φλόγες τους πήγαν ν' αγκαλιάσουν τη γειτονιά, ανάμεσα σε γέλια, ξεφωνητά και καβγάδες, φυσικά και τις πηδήξαμε πολλές και πολλές φορές, ίσια και σταυρωτά, και λαχανιάσαμε και ιδρώσαμε, καπνιστήκαμε και τσουρουφλιστήκαμε στο άτσαλο τρεχαλητό μας. Κι αφού καταλάγιασαν τα όμορφα τραγούδια, τα γεμάτα έρωτα και πόθο, προσμονή κι ελπίδα για νύφες και νεράιδες, ομορφονιούς και καβαλάρηδες, τα

κορίτσια του δρόμου μας μάζεψαν λίγη απ' τη ζεστή ακόμα στάχτη της φωτιάς στα πιάτα τους, για να τα βάλουν πάνω στα κεραμίδια των σπιτιών τους, να τη δούνε τ' άστρα της εξάισιας αυτής νύχτας και να κατεβούν οι Μοίρες να τη μοιράνουνε για να πάρει μαντική και τελεσματική δύναμη και να σχηματίσει στην επιφάνειά της όνομα αρσενικό ή να φανερώσει σημάδι από επάγγελμα αντρικό. Να ξέρουν, δηλαδή, τι να περιμένουν στα κρυφά και χλωπιασμένα τους όνειρα ή στα καλέσματα και τα προξενιά που θα έρχονταν. Μάζεψε κι η Άννα πυρωμένη στάχτη σ' ένα μεγάλο σινί, το σταύρωσε, το έφτυσε τρις κι αφού το 'στρωσε στα κεραμίδια του σπιτιού της, αποτραβήχτηκε στην κουρασμένη προσμονή της, σίγουρη κι αυτή τη φορά για το αίσιο αποτέλεσμα».

Αλλά και ο Σεφέρης μετασχηματίζοντας το υλικό από την παράδοση θα αναφερθεί στις φωτιές και τις μαντικές συνήθειες την ημέρα του Άη Γιάννη του Φανιστή ή Ριζικάρη:

Η μοίρα μας χυμένο μολύβι δεν μπορεί ν' αλλάξει

δεν μπορεί να γίνει τίποτε..

Έχυσαν το μολύβι μέσα στο νερό κάτω από τ' αστέρια κι

ας ανάβουν οι φωτιές.

Αν μείνεις γυμνή μπροστά στον καθρέφτη τα μεσάνυχτα

βλέπεις

βλέπεις τον άνθρωπο να περνά στο βάθος του καθρέφτη

τον άνθρωπο μέσα στη μοίρα σου που κυβερνά το

κορμί σου

μέσα στη μοναξιά και στη σιωπή, τον άνθρωπο

της μοναξιάς και της σιωπής

κι ας ανάβουν οι φωτιές.

Είναι τα παιδιά που ανάβουν τις φωτιές και φωνάζουν μπρο-

στά στις φλόγες μέσα στη ζεστή νύχτα (Μήπως έγινε

ποτές φωτιά που να μην την άναψε κάποιο παιδί, ώ

Ηρόστρατε)

και ρίχνουν αλάτι μέσα στις φλόγες για να πλαταγίζουν

(Πόσο παράξενα μας κοιτάζουν ξαφνικά τα σπίτια,

τα χωνευτήρια των ανθρώπων, σαν τα χαϊδέψει κάποια

ανταύγεια).

Μα εσύ που γνώρισες τη χάρη της πέτρας πάνω στο θα-

λασσόδαρτο βράχο
το βράδι που έπεσε η γαλήνη
άκουσες από μακριά την ανθρώπινη φωνή της μοναξιάς και
της σιωπής
μέσα στο κορμί σου
τη νύχτα εκείνη του Άη Γιάννη
όταν έσβησαν όλες οι φωτιές
και μελέτησες τη στάχτη κάτω από τ' αστέρια.
Τώρα, με τὸ λιωμένο μολύβι τοῦ κλήδονα
τὸ λαμπύρισμα τοῦ καλοκαιρινοῦ πελάγου,
ἡ γύμνια ὀλόκληρῆς της ζωῆς·
καὶ τὸ πέρασμα καὶ τὸ σταμάτημα καὶ τὸ πλάγιασμα καὶ τὸ τίναγμα
τὰ χεῖλια τὸ χαϊδεμένο δέρας,
ὄλα γυρεύουν νὰ καοῦν.
Ὅπως τὸ πεῦκο καταμεσήμερα
κυριεμένο ἀπ' τὸ ρετσίνι
βιάζεται νὰ γεννήσει φλόγα
καὶ δὲ βαστᾷ πιά τὴν παιδωμῆ -
φώναξε τὰ παιδιὰ νὰ μαζέψουν τὴ στάχτη
καὶ νὰ τὴ σπείρουν.
Ὅ,τι πέρασε πέρασε σωστά.
Κι ἐκεῖνα ἀκόμη ποὺ δὲν πέρασαν
πρέπει νὰ καοῦν
τοῦτο τὸ μεσημέρι ποὺ καρφώθηκε ὁ ἥλιος
στὴν καρδιὰ τοῦ ἑκατόφυλλου ρόδου.

Απόσπασμα από το ποίημα του Γιώργου Σεφέρη «Θερινό Ἡλιοστάσι»

Τα ἔθιμα και τα δρώμενα με βαθιές ρίζες στον χρόνο, κυρίως στον παραδοσιακό αγροτικό χώρο, δημιουργήθηκαν κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες και απηχούν συγκεκριμένες επίσης γνώσεις του λαού για τη φύση, τη ζωή και τις δυνάμεις που τις διέπουν. Εξελίχθηκαν σταδιακά με την πρόοδο της επιστήμης και ἔφθασαν ως τις μέρες μας με

ορισμένα στοιχεία από την αρχική τους δεισιδαιμονική αντίληψη. Πέρα από το καθαρά επιστημονικό ενδιαφέρον, που πάντοτε θα υπάρχει για μια ομάδα ειδικών, των λαογράφων και ανθρωπολόγων, αλλά και όσων αγαπούν τις επιστήμες αυτές του ανθρώπου, ο απόηχος των φυσιοκρατικών-οικολογικών κοσμογονικών αντιλήψεων, που δίνουν προτεραιότητα στα φυσικά φαινόμενα και την επίδρασή τους στην ζωή των έμβιων όντων και του ανθρώπου κατά συνέπεια, αποκτά σήμερα τον χαρακτήρα της συμμετοχής και της κοινωνικότητας, που τόσο έχει ανάγκη ο κόσμος. Ο συλλογικός χαρακτήρας των λαϊκών εθίμων και δρωμένων και η δυνατότητα για επικοινωνία όχι μόνο των κατοίκων μιας περιοχής μεταξύ τους αλλά ευρύτερων τοπικών και κοινωνικών ομάδων ακόμη και λαών, είναι ένας σημαντικός λόγος για να παρατείνει τη ζωή τους στο μέλλον και να τα καταστήσει πηγή έμπνευσης για τις νέες γενιές.

1 «10 Οὐχ εὐρεθήσεται ἐν σοὶ περικαθαίρων τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἢ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ἐν πυρί, μαντευόμενος μαντεῖαν, κληδοιζόμενος καὶ οἰωνιζόμενος, 11 φαρμακὸς ἐπαίδων ἐπαιδιῆν, ἐγγαστρίμυθος καὶ τερατοσκόπος, ἐπερωτῶν τοὺς νεκρούς. 12 ἔστι γὰρ βδέλυγμα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου πᾶς ποιῶν ταῦτα· ἔνεκεν γὰρ τῶν βδελυγμάτων τούτων Κύριος ἐξολοθρεύσει αὐτοὺς ἀπὸ προσώπου σου. 13 τέλειος ἔση ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου· 14 τὰ γὰρ ἔθνη ταῦτα, οὓς σὺ κατακληρονομεῖς αὐτούς, οὗτοι κληδόνων καὶ μαντείων ἀκούσονται, σοὶ δὲ οὐχ οὕτως ἔδωκε Κύριος ὁ Θεός σου». (Παλαιά Διαθήκη, Δευτερονόμιον).

2 Ο Πατριάρχης Αντιοχείας Θεόδωρος Βαλαμών κατά το β' μισό του 12ου αιώνα, σχολιάζοντας τους Κανόνες της Πενθέκτης Συνόδου (691-2) σχετικά με τις νουμηνίες, τις φωτιές και τον κληδόνα, παραθέτει περιγραφή του εθίμου, πολύ κοντά στις σημερινές συνήθειες, το οποίο προσομοιάζει με βακχική τελετή συνδεδεμένη με τον Σατανά και για τον λόγο αυτό τον θεωρεί καταδικαστέο, πρβλ.: «Κατά την εσπέραν της κγ' του Ιουνίου μηνός, ηθροίζοντο εν ταις ρυμίσι και εν τοις οίκοις άνδρες και γυναίκες, και πρωτότοκον κοράσιον νυμφικώς εστόλιζον μετά γονυ το συμπροσιάσαι και βακχικώτερον ορχήσασθαι και χορεύσαι και αλαλάσαι, έβαλλον εν αγγείω συστόμω χαλκῷ θαλάττιον ύδωρ, και είδη τινά εκάστῳ τούτων ανήκοντα – και ώσπερ της παιδός εκείνης λαβούσης ισχύν εκ του Σατανά προμηνύειν τα ερωτώμενα, αυτοί μεν περί τούδε τίνος αγαθού ή και αποτροπαίον ανεβούν ερωτηματικώς· το δε κοράσιον από των εν τῳ αγγείῳ εμβληθέντων ειδών το παρατυχόν εξαγαγόν υπεδείκνυεν· και λαμβάνων ανόητος τούτον δεσπότης, επληροφορείτο τάχα τα επ' αυτώ συνενεχθήναι μέλλοντα, ευτυχή τε και δυστυχή. Την επαύριον δε μετά τυμπάνων και χορών συν τῳ κορασίῳ εις τους αιγιαλούς απερχόμενοι, και ύδωρ θαλάττιον αφθόνως αναλαμβανόμενοι, τας κατοικίας αυτών έρραινον και ου μόνον ταύτα ετελούντο παρά των ασυνετωτέρων, αλλά και δι' όλης της νυκτός από χόρτον πυρκαΐας ανάπτοντες, επήδον υπεράνῳ αυτών και εκκληδονίζοντο, ήτοι εμαντεύοντο περί ευτυχίας και δυστυχίας και άλλων τινών δαιμονιωδώς. Τας δε ένθεν κακειθεν εισόδους αυτών και το δωμάτιον, εν ώ ετελείτο η κληδών, συν τοις παρακειμένοις υπαίθροις, χρυσίζουσι πέπλοις και σηρικοίς κατεκόσμου υφάσμασι· αλλά μην και φυλλάσι δένδρων κατεστεφάνουν, εις τιμήν και υποδοχήν, ως έοικε, του οικειωσαμένου αυτούς Σατανά».

3 Ανάβουνε φωτιές στις γειτονίες, του Άϊ Γιάννη, αχ πόσα τέτοια ξέρεις και μου λές, αχ πόσα τέτοια ξέρεις και μου λές, που έχουν πεθάνει

Μάνος Ελευθερίου

